

Женщины-узницы

Toplama Kampındaki Yahudi Kadınlar, Polonya 1945.

Asurî Göçleri ve Kimlik Arayışı

Hakan OLGUN*

Atıf/©: Olgun, Hakan, (2008). Asurî Göçleri ve Kimlik Arayışı, Mîlel ve Nihal, 5 (3), 269-301.

Özet: İsa'nın dilini kullandıklarıyla övünen Asurîler, tarihsel Mezopotamya'nın kadim uygarlıklarının nesilleri olarak bilinmektedir. Dini aidiyetleri Hıristiyanlık olan Asurîler, kristolojik çekişmeler neticesinde Batı Hıristiyanlığından koparak asırlarca Müslüman egemenliği altında yaşamışlardır. Ne var ki bu kadim medeniyetin sonraki kuşakları Ortadoğu'da yaşanan büyük savaşların ve modern çağın ideolojik ve politik akımlarının etkisiyle ana coğrafyalarından koparak Mezopotamya'yı terk etmiş ve Batı'da göçmen topluluklar durumuna düşmüşlerdir. Başlangıçta ekonomik güçlüklerle mücadele eden Batı'daki Asurî göçmenler, kısa sürede doğu Hıristiyan geleneği ile millî ve etnik kimliklerini birleştirerek güçlü bir Asurî diasporası oluşturmuşlardır. Diasporadaki Asurîler, bir gün ana coğrafyalarına dönecekleri umudunu içlerinde yaşatmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Asuri, Süryani, diaspora, Doğu Hıristiyanları.

Giriş

Mezopotamya, Akad, Babil, Asur ve Fenike'nin oluşturduğu ve birbirine benzer uygarlıkların kültürel birikimleri üstünde yüksek-

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

len köklü bir tarihin ana vatanıdır. Hıristiyanlıktan önce Mezopotamya'da, giderek birbirine karışan ve tümü aynı Sâmi kökene dayanan milletler yaşamıştır. Sâmi iktidarının son kalesi Yeni Babil (Kalde) İmparatorluğu MÖ. 538'de yıkılıncaya kadar birbirlerine üstünlük kurmaya çalışan Asur, Babil ve Arâmiler, bu tarihten sonra yabancı güçlerin egemenliğini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum akraba uygarlıklara sahip olan tüm bu halkları birbirine daha çok yakınlaştırmıştır. Hıristiyanlık, bu birleşmeyi sağlamaştıran bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Makalede Mezopotamya halklarının Hıristiyanlığı kabulünden teolojik bölünmelere, İslam idaresi altında yaşadıkları dönemlerden 19. yüzyılda başlayıp günümüze kadar devam eden göçlerine kadar uzanan tarihsel süreçleri ele alınacaktır. Bu toplumların diasporadaki dini, ekonomik ve sosyal tecrübeleri ile ana coğrafyalarına geri dönüş idealleri tespit edilecektir.

Teolojik Bölünme ve İsimlendirme Sorunu

Mezopotamya tarihinde çok sayıdaki medeniyetin yer almış olması, bu bölgede yaşayan milletlerin günümüzde ortak isimle nitelendirilmesini güçleştirmektedir. Bu isimlendirme sorunu, bir yandan kristolojik tartışmalar nedeniyle dini gerekçelere dayanırken diğer yandan milli kimlik arayışı bakımından etnik tanımlamalara dayanmaktadır. Dolayısıyla isimlendirme sorunu, öncelikle 5. yüzyılda ortaya çıkarak 16. yüzyıla kadar uzanan teolojik tartışmalar temelli isimlendirmeler ile 19. yüzyıldaki misyon çalışmaları ve oryantalistik tanımlar çerçevesinde ve daha çok etnik kökene vurgu yapan isimlendirmeler temelinde ortaya çıkmaktadır.

Mezopotamya uygarlığı içinde ortaya çıkan Hıristiyan toplumlar, köken itibarıyla Irak, İran, Suriye, Lübnan ve Türkiye gibi Orta Doğu ülkelerinde yaşamakta ve ana coğrafyaları olarak Hakkâri dağlarından Musul'a kadar olan bölgeyi işaret etmektedirler. Hıristiyanlığa ilk inananlar ve İsa'nın dilini konuşanlar olduklarını ifade eden bu toplumlar Hıristiyanlığı kabullerinin İsa'dan sonraki ilk yüzyıl içinde gerçekleştiğine inanmakta ve bu durum tarihsel süreç içinde şöyle öykülenmektedir: Kudüs cemaatinin misyon ça-

lışmaları sonucunda Antakya’da bazı putperestlerin Hıristiyan olduğu haberi Kudüs’e gelir. Bunun üzerine Petrus tarafından Antakya’ya gönderilen Barnabas, burada bir Hıristiyan topluluğu oluşturulur ve “Mesihî” (*Hıristiyan*) adı ilk kez burada kullanılır (Res. 10:20).¹ Ardından Petrus, 34 yılında Antakya’ya gelerek burada Antakya kilisesini kurar. Kudüs’ün 70 yılında Titus tarafından yıkılması, buradaki cemaatin Doğu Ürdün’deki Pella’ya göç etmesi ve Roma’nın baskıları yüzünden misyon çalışmalarına ara verilmesi nedenleriyle Antakya, Hıristiyan dünyasının önemli bir merkezi durumuna gelmiştir.² Bu merkez, ırk ve kültür ayrımına dayanmadan ve politik destekten uzak bir yapılanma ile misyon faaliyetlerini yürütmeye çalışmıştır. Roma İmparatorluğu’nun hâkim olduğu coğrafyada Antakya, Roma ve İskenderiye’den oluşan üç merkez kendilerine yakın yerleşim yerlerinde kiliseleşme çalışmalarına hız vermiştir. Bu çalışmalar putperest Roma İmparatorluğu’nun hışmına uğramakta gecikmemiştir. İmparatorluk, Hıristiyanlığı kendi geleceklerini tehlikeye düşüreceği gerekçesiyle bu yeni inancın yayılmasını sert uygulamalarla engellemeye çalışmıştır.

Hıristiyanlığın Batı Roma İmparatorluğu’nun resmi dini olması, Hıristiyanlar üzerindeki dini baskıları sona erdirmiş fakat bu kez teolojik bölünmeler sorunu ortaya çıkmıştır. İsa Mesih’in çift tabiatlı (diyofizit) ya da tek tabiatlı (monofizit) olduğuna ilişkin kristoloji tartışmaları bu teolojik bölünmenin kaynağını oluşturmaktadır. Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi’nin özerk bir kilise haline gelmesine kadar uzanan konsiller zincirinde, öncelikle 431 yılındaki Efes Konsili’ne kadar İsa’nın tabiatı üzerinde şiddetlenen tartışmalar, Antakya Kilisesi bünyesinde parçalanmalara yol açmış ve sonunda 451 yılında Kadıköy Konsili’nde alınan kararlar neticesinde bu kilise monofizit görüşü benimseyerek Bizans Kilisesi’nden ayrılmıştır. Monofizit görüş karşısında diyofizit görüşü benimseyen Nesturiler de kendi bağımsız kiliselerini kurmuşlardır. Bu nedenle 5. yüzyılda Efes Konsili kararlarını reddeden

¹ Mehmet Çelik, *Süryani Tarihi, I* (Ankara: Ayraç, 1996), ss. 51-52.

² Çelik, *Süryani Tarihi, I*, s. 53.

Konstantin patriği Nestoryus'un düşüncelerine tâbi olan "Nesturiler" (Doğu Süryaniler) ve Antakya Kilisesi'nin monofizit görüşlerini savunan Jacobus Baradeus taraftarı bağlamında "Yakubiler" (Batı Süryaniler) olarak iki farklı kilise yapılanması ortaya çıkmıştır.

5. yüzyılda Efes Konsili'nden başlayarak 16. yüzyıldaki misyonerlik çalışmalarıyla devam edecek olan bölünmeler Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı olanlar ve olmayanlar şeklinde iki farklı yönde pek çok kilisenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Süryani Ortodoks Kilisesi ve Nesturi Kilisesi, kristolojik tartışmalar sürecinde Roma'dan bağımsızlaşan kiliselerdir. Ardından Bizans imparatorunun baskı ve zulmünden korkarak Kadıköy Konsili kararlarını benimseyen Süryaniler'den oluşan ve "kralın yandaşları" anlamını işaret eden Malkoye Melkit topluluğu ortaya çıkmıştır. Bu topluluk 7. yüzyılda yine teolojik sebeplerden dolayı bir bölünme daha yaşamış ve Marunit Patrikliği adı verilen bağımsız bir patriklik kurulmuştur. Bu patriklik 13. yüzyılda papalığa bağlanmıştır.³ 16. yüzyılda ise Nesturi Kilisesi içindeki bazı grupların papanın otoritesini kabul ederek Roma'ya bağlanmalarıyla birlikte Keldani Kilisesi kurulmuştur. Keldani Kilisesi, Doğu'da yaşayan, fakat tarihte ilk defa Roma'daki papalığa bağlanmayı kabul eden kilise olması nedeniyle özel bir yere sahip olmuştur.⁴ Papa tarafından "Doğu Patriği" olarak ilan edilen bu kiliseye Kaldeliler anlamında "Keldaniler" adı verilirken Katolikleşmeye yanaşmayarak eski inançlarında kalan Nesturilere "Asurîler" denmiştir.⁵ Yakubiler'den Roma Katolisizmi'ne geçenler ise "Süryani Katolik" olarak adlandırılmıştır. 19. yüzyılda Süryani Ortodoks Kilisesi içindeki bir ihtilaf nedeniyle bu kiliseden ayrılarak Roma'ya bağlanan Katolik Süryaniler ortaya çıkmıştır. Süryani Ortodoks Kilisesi de bu ayrıma dikkat çekerek kendini "Süryani Kadim Ortodoks Kilisesi"

³ Bülent Şenay, "Ayrılmış Doğu Kiliseleri", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz (Ankara: DİB Yayınları, 2007), s. 137.

⁴ Kadir Albayrak, "Ermeni, Süryani ve Keldani Kiliseleri", *Yaşayan Dünya Dinleri*, s. 151.

⁵ Şinasi Gündüz, "Keldani Kilisesi", *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi, 1998), s. 217.

olarak adlandırmıştır. Bu kiliselere daha sonra Batılı misyonerlerin etkisiyle küçük de olsa bir Süryani Protestan topluluğu eklenmiştir. Dolayısıyla ilk kilise geleneğini sürdüren Süryani Ortodoks Kadim Kilisesi'ne tarihi süreç içinde altı kilise daha eklenmiştir. Bunlar, Nesturi, Melkit, Marunî, Keldani, Süryani Katolik, Süryani Melkit, ve Süryani Protestan kiliseleridir.⁶

Bu teolojik bölünmelerin yansira haçlı seferleri ve Moğol istilasları, tarih içinde bu kiliseleri zayıf düşüren diğer olaylardandır. Bu saldırılar neticesinde bölgenin manastırları, kiliseleri, din adamları ve okulları tamamen tahrip edilmiştir.⁷ Mezopotamya'nın doğu bölgesindeki Nesturi kilisesi mensupları ulaşılması güç dağlara kaçıp sığınırken batı bölgesindeki Yakubiler büyük kayıplar vermişlerdir. Moğol baskısı Osmanlı'nın bölgeye ulaşmasına kadar devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. yüzyılda bu bölgeye yerleşmesi ve o zamana kadar bölgede yaşayan Hıristiyanlar için önemli bir istikrar sağlamıştır.⁸

Osmanlı ve İran sınırlarında yaşayan Hıristiyanlar özgün dini ve kültürel geleneklerini uzun süre korumayı başarmıştır. Ancak 19. yüzyıldan itibaren Batılı kolonizasyon sürecinin arkeolog ve misyoner öncüleri tarafından yeniden keşfedilen buradaki Hıristiyan kiliseleri, kültürel bütünlükleri bağlamında köklü bir değişime maruz kalmıştır. Batı Hıristiyanlığının bölgedeki bu girişimi, ana coğrafyanın güvensizliğinde etkili olmuş ve günümüze kadar devam eden dağılma süreci başlamıştır. Nitekim diaspora öncesinde bu bölgenin Hıristiyan toplumları, özellikle teolojik farklılaşmaları istismar eden İngiltere, Amerika ve Rusya'nın politikalarına alet edilmişlerdir.⁹

Kolonizasyon öncüsü ülkelerin bölge üzerindeki politik planları kısa sürede misyonerlik çalışmalarıyla birleşmiştir. Nitekim

⁶ Albayrak, "Ermeni, Süryani ve Keldani Kiliseleri", s. 150.

⁷ Ahmet Taşğın, *Süryaniler ve Süryanilik, IV*, haz. A. Taşğın vd. "Son Süryani Göçü" (İstanbul: Orient, 2005), s. 81.

⁸ Yakup Bilge, "Süryaniler ve Türkiye'deki Durumları", *Birikim*, 1995, 71-72, s. 166.

⁹ Eden Naby, "The Assyrians of Iran: Reunification of a "Millat," 1906-1914", *International Journal of Middle East Studies*, 8, 1997, s. 237.

Roma Katolik ve Amerikan Protestan misyon hareketleri 1835'te öncelikle Nesturilere ulaşmıştır. Hıristiyan misyon hareketleri Batı Hıristiyanlığının mezhep farklılıklarını içeren Batılı eğitim modelini bu topluluğa sunduğunda Nesturilerle birlikte bölgenin diğer kiliselerinin kendi aralarındaki birliği önemli zarar görmüştür. Çünkü misyonerlerin Batı dilleri bu toplumların eğitim sürecine dâhil olmuş, böylece edebiyat ve tarih konularında orijinal kaynaklardan faydalanma imkânı azalmıştır. Batılı misyonerlerin getirdiği ve içinde genellikle Batı Hıristiyanlığına has mezhep farklılıklarına dayalı öğretilerin yer aldığı metinler kaynak olarak kullanılmıştır. Buna bağlı olarak bölgenin Hıristiyan geleneği içinde yer alan kilise hukukuna dayalı medeni hukuk metni olan "Sunhadus"a bile Batılı eğitim alan yeni nesil Hıristiyanların ulaşması önemli ölçüde zorlaşmıştır. Mezhep farklılıklarına dayalı eğitimin etkisiyle geleneksel kültürle olan bağlar zayıflamış ve bu toplumların kendi kültürel temellerinden ve dini geleneklerinden uzaklaşmasının yolu açılmıştır.¹⁰ Batılı misyonerler doğrudan ya da dolaylı olarak bu bölgedeki Hıristiyanların toplumsal birliğinin sağlanması veya bu sürecin devam ettirilmesinden çok bu toplumları yerel destekçileri haline dönüştürmek suretiyle Batılı devletlerin amaçlarına hizmet etmişlerdir. Özellikle Nesturiler üzerinden bölgenin Hıristiyan kiliselerine yönelik misyon çalışmaları ile bu toplumların Müslüman coğrafya üzerindeki planları için dini öncüler olarak kullanılması tasarlanmıştır.¹¹

Bölgedeki Hıristiyan kilise mensuplarına yönelik etnik kimlik tasarımı çabaları da kolonizasyon ve oryantalizm döneminin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Nesturi ve Keldaniler için "Asurî" ismi etnik bir nitelikte kullanılmış ve bu topluluklar için Asurî isminin Hıristiyanlık öncesine kadar uzandığı vurgulanmıştır. Ancak "Asurî" kavramının kullanımının çok yeni olduğu, özellikle 19. yüzyılda Asurî, Keldani ve Nesturi konularını inceleyen Batı'daki çok sayıdaki yayının oryantalist araştırmalar, misyonerlik çabaları ve kolonileşme döneminde Asurî etnik kimliğinin

¹⁰ Naby, "The Assyrians of Iran", ss. 239-240.

¹¹ Naby, "The Assyrians of Iran", s. 249.

tesisi ile bağlantılı olduğu oldukça yaygın bir kanaattir.¹² Bu Hıristiyan kiliseleri açısından “Asur” kavramının tarihsel ve etnik kökenliğine vurgu yapan Batılı misyoner ve oryantalistlerin yanı sıra, bölgedeki diğer bir etkin güç olarak Rusya’nın da söz konusu toplumun kimlik oluşumuna katkı sağlayan bir çaba içinde olduğu bilinmektedir. Rusya 19. yüzyılda Doğu kiliseleri üzerinde ve bu kiliselere mensup insanların yaşadıkları bölgede nüfuz sahibi olmuştur. Rusya ile İran arasındaki çatışmalardan etkilenen Urmiye bölgesindekiler başta olmak üzere bir kısım Nesturi ve Keldani, içinde buldukları coğrafyanın olumsuzluğu karşısında Rus Ortodoks Kilisesi’nin birleşme çağrılarına olumlu cevap vermişlerdir. Böylece Nesturi ve Keldani Hıristiyanlar kendilerini Osmanlı’dan özgürleştireceğini umuduyla Kafkasya üzerinden Rusya’nın himayesine göç etmişlerdir. Rusya da zaman içinde Nesturi ve Keldanilerin toplumsal kimliklerini dinsel aidiyetlerinden ayırarak etnik kökene atfetme çabası içinde olmuştur. Özellikle seküler düşünürlerin Nesturi ya da Keldani gibi kendi kilise temeline dayalı aidiyet tanımından çok “Asur” kimliği üzerinden milliyetçi ve etnik bir köken tanımı geliştirmelerinde Rusya gerekli koşulları sağlamıştır.¹³

¹² Şener Aktürk, “Perspectives on Assyrian Nationalism”, *Hemispheres: Tufts University Journal of International Affairs*, 2002, ase.tufts.edu/hemispheres/2002/Akturk.doc, s. 2.

¹³ Rusya’nın Nesturi ve Keldani toplumları üzerindeki etkisi hakkında bkz. Aziz S. Atiya, *A History of Eastern Christianity* (London: Mathuen&Co Ltd., 1968), s. 281; Naby, “The Assyrians of Iran”, s. 41. “Asuri” nitelemesine karşı özellikle Süryani kilisesi mensuplarının yoğun tepkisi bir Süryani tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: “‘Asurî’ adı, bir İngiliz Protestan uydurması olarak ancak 1900 yılına kadar geri gitmektedir. Kötü niyetli politik sebeplerle Musul bölgesindeki Nasturilere 1919–1920 yıllarında bu isim verilmişti. Süryaniler kendilerini bu yabancı isimle nitelemezler. Nasturiler milliyetçilik uğruna pek çok acı ve ıstıraba uğramışlardır. Eğer Yakubiler aynı kaderi paylaşmak istemiyorlarsa kendilerini Asurî milliyetçilik hareketinden uzak tutması gerekir. Robert DeKelaite, *The Origins and Developments of Assyrian Nationalism*, Assyrian International News Agency, Books Online, www.aina.org, s. 20. “Asurî” kavramının oluşturulması gayretlerine ortak etimolojik köken tespiti çerçevesinde “Asurî” ve “Süryani” terimlerinin ele alınışı da eklenmelidir. Bu iki kavramın aynı etimolojik kökenliliğine işaret eden bu çalışmalarda öne çıkan en yaygın iki kanaatten birisi “Asur” sözcüğünün sonuna Yunanlılar tarafından bir “y” harfinin eklenmesi ve zaman içinde baştaki “a” harfinin düşmesi ile “Asur”un “Süryani”ye dönüştüğü; diğeri ise özellikle Ermeni metinlerinde “Süryani” söz-

5. yüzyıldan günümüze kadar teolojik gerekçeler, misyonerlik çalışmaları ve oryantalizm çerçevesinde söz konusu kiliselere mensup Hıristiyanların Nesturi, Keldani, Süryani, Asurî ve Arâmî adlarıyla nitelenmelerine şahit olunmuştur. Esasen “Süryani” kavramı daha çok Hıristiyanlıkla bağlantılıdır ve yukarı Mezopotamyalıların Hıristiyanlığı benimsedikten sonra edindikleri bir addır.¹⁴ Başka bir deyişle, “Süryani” kelimesi Babil, Kalde ve Asur unsurlarının Hıristiyanlıktan sonraki nitelemesini ifade eder. Günümüzde diaspora bağlamında kullanılan “Asur” kavramı ise tarihsel olarak çok eskiye gitmekle birlikte özellikle etnik bir kimlik oluşturma bağlamında kolonizasyon çağının bir tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla etnik kimlik oluşturma açısından “Asurlu” adlandırması, Hıristiyanlıktan önceki dönem ile sonraki dönemi birbirine bağlayan bir nitelik kazanmıştır. Bu kiliselerin mensuplarının diasporada kilise merkezli bir bilinç oluşturmaya niyetiyle öne çıkan “Arâmî” kavramının kullanımı ise daha yenidir. Bu üç niteleme de aynı halkı içermesine rağmen tarihçiler sıklıkla “Asur” ve “Süryani” sözcüklerini kullanmaktadır. Fakat teolojik farklılaşmalardan ziyade göç ve diaspora bağlamında ele alacağımız bu toplumun, aslında 19. ve 20. yüzyıllarda maruz kaldıkları misyonerlik, kolonizasyon ve oryantalizm sürecinde “Asurî” adının daha ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Diasporadaki etnik kimlik tanımlamasında da “Süryani” kavramının yanı sıra, fakat ondan daha güçlü bir şekilde “Asurî” kavramı öne çıkarılmaktadır. Dolayısıyla daha çok diasporadaki Nesturiler ile Keldanileri nitelemekle birlikte teolojik ve tarihsel farklılıklar göz ardı edilerek Süryaniler için de “Asurî” nitelemesi kullanılmaktadır. Bunun sonucunda, Batıdaki Süryani, Nesturi ve Keldani kiliselerinin mensuplarına yönelik göç, diaspora ve entegrasyon gibi sosyolojik çalışmaların pek çoğunda özel kilise adlandırmaları göz ardı edilerek yaygın olarak

cüğünün başına telaffuz açısından “A” harfinin eklenmesi ile “Süryani”nin “Asori” ve “Asur”a dönüştüğü dile getirilmektedir. Bkz. John Joseph “Assyria and Syria: Synonyms?”, *Journal of Assyrian Academic Studies*, 11 (2), 1997, s. 39. Asurî ve Süryani kelimelerinin ortak etimolojik kökene dayandıran teoriler hakkında bkz. Robert Rollinger “The Terms ‘Assyrian’ and ‘Syria’ Again”, *Journal of Near Eastern Studies*, 65 (4), 2006, ss. 283-287.

276 ¹⁴ Aziz Günel, *Türk Süryanileri Tarihi* (İstanbul: Oya Mat. 1970), ss. 30.

“Asurî” nitelemesi kullanılmaktadır. Bu çalışmalarda Asurîlerin, Keldani, Nesturi ve Yakubileri ifade edecek şekilde ve farklı kilise mensuplarının ancak ortak etnik köken ismi olarak kullanılan “Asurî” kavramıyla ele almanın doğru olacağı düşünülmektedir.¹⁵ Bu makalede de bahsedilen gerekçeler doğrultusunda ve özel kilise adlarının ifade edilmesi zorunluluğu dışında söz konusu kiliselerin diasporadaki mensupları için “Asurî” nitelemesi kullanılacaktır.

B- Göçler

Asurîlerin 19. yüzyılın başlarında başlayıp günümüze kadar devam eden ana coğrafyalarından Batı ülkelerine yönelik göçlerinin temel olarak ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlere bağlı olduğu bilinmektedir. Bazen bu nedenlerin sadece birisi göçlere yol açarken genellikle söz konusu gerekçelerin her biri bir yönleriyle göç hareketlerini hızlandırmıştır. Asurîlerin göç süreçlerini ana hatlarıyla gerekçeleri bağlamında üç kategoride sınıflamak mümkündür.

(i) İlk Göç Dalgası

Asurîlerin ana coğrafyalarından Batı ülkelerine yönelik çıkışlarının 19. yüzyılın ilk dönemlerinde başladığı bilinmektedir. Bölgenin ekonomik açıdan bir gelecek vaat etmemesi üzerine iş gücüne sahip genç Asurîlerin bireysel göçleri başlamıştır. Asurîlerin ilk göç dalgası daha çok Amerika Birleşik Devletleri’ne (ABD) yöneliktir. Bu ilk göç hareketi yoğun olarak I. Dünya Savaşı’nın öncesinde ve daha çok ekonomik sebeplerle başlamıştır. Açıkçası yoksulluk, Asurîleri ana coğrafyalarını terk etmeye zorlamıştır. Temel olarak Tur Abdin ve Hakkâri sınırlarına sıkışmış olarak yaşayan, tecrit edildiklerini hisseden ve fakirleşen Asurîler için bu göç girişimi yeni bir gelecek aramanın yolu olmuştur. Başlangıçta eğitim düzeyi düşük ve vasıfsız işçi konumundaki Asurîlerin çalışabilir erkek bireyleri, başta ABD olmak üzere diğer Batı ülkelerine göç ederek

¹⁵ Vahram Pettorsan, “Assyrians in Iraq”, *Caucasian Centre for Iranian Studies*, 10 (1), 2006, s. 113.

belli bir ekonomik seviyeye ulaştıktan sonra ailelerini yanlarına almışlardır.¹⁶

Asurîlerin ABD'ye göç etmeleri 1870'lere dayandırılmakla birlikte göçün daha eski tarihlere kadar uzanacağı varsayılmaktadır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren az çok devam eden Asurî göçü, sonraki yıllardaki güvensizlik ortamına paralel olarak artarak devam etmiştir. Bu ilk göç dalgası içinde daha çok ABD ve Kanada'ya yönelik olan göç hareketinde yer alan Asurîler, başta tarım ve sanayi bölgeleri olmak üzere göç edilen ülkenin pek çok eyaletine yerleşerek buralarda işçi ve sanatkâr olarak çalışmıştır.¹⁷

İşçi göçü olarak ortaya çıkan bu ilk göç hareketi sonrası Batı ülkelerinde gruplaşan Asurîlerin henüz bir diaspora bilincine sahip oldukları söylenemez. Batı'daki Asurî diasporasının, I. Dünya Savaşı sırasında ve II. Dünya Savaşı sonrasında etnik, dini ve kültürel gerekçelere dayalı ikinci ve üçüncü Asurî göç hareketleri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir.

(ii) İkinci Göç Dalgası

I. Dünya Savaşı, söz konusu bölgenin tarihi sınırlarını ve toplumlar arasında yüzyıllara dayalı ilişki düzenini kökten değiştiren bir etki sağlamıştır. 1914-1933 yılları arasında Ortadoğu'da yaşanan büyük kaoslar, sadece bölgede yaşayan Müslümanları değil Asurîleri de derinden etkilemiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Asurîlerin Osmanlı'ya savaş açan Batılı müttefik devletler yanında yer aldıkları bilinmektedir. Bu taraftarlığın en bariz sebebi, müttefik devletler tarafından Asurîlere kendi ana coğrafyaları üzerinde otonom bir idari bölgenin tahsis edileceği vaadidir. Yüzyıllardır Osmanlı egemenliği altında yaşayan Asurîlere sivil ve politik hakların tanınacağı ve bölgede otonom bir idari bölge verileceği vaatleri, Batılı

¹⁶ Yoab Benjamin, "Assyrian in Middle America: A Historical and Demographic Study of the Chicago Assyrian Community", *Journal of The Assyrian Academic Society*, ss. 21-22.

¹⁷ Karen Dabrowska, *Geoff Hann, Iraq: Then & Now* (Guilford: Bradt Travel Guides Ltd.), 2008, s. 328.

müttefiklerin desteklenmesi için önemli bir gerekçe olmuştur.¹⁸ Asurîlerin bölgedeki müttefik güçlerin öncüsü olan İngiltere'ye yakınlaşmaları, çok geçmeden Hakkâri, Tur Abdin ve Urmiye'de asırlardır yaşayan Asurî toplumuna karşı kadim Müslüman komşularının şüphe ve endişe ile bakmalarına neden olmuştur. 1914-1918 yılları arasındaki savaş ortamı içinde Asurîlerin büyük can ve mal kayıplarına uğradıkları bilinmektedir. Bu baskılardan kurtulmayı başaran Asurîler, son çare olarak o dönemde İngiliz güçlerinin elinde bulunan Irak'a sığınmışlardır.¹⁹ Irak'taki kamplarda çok zor şartlar altında yaşayan Asurîler, başta ABD olmak üzere diğer ülkelere göç etmeye başlamışlardır.

Savaş bittiğinde İngiltere'nin, Asurîlerin sivil ve dini haklarını koruma yönünde verdiği güvenceden vazgeçtiği fark edilmiştir. Özellikle Paris Barış Konferansı'nda diğer katılımcılarla birlikte İngiltere de siyasi anlamda bir Asurî milliyetini tanımayı reddetmiştir. Bununla birlikte 1925'te Milletler Cemiyeti, Irak'ın idaresini İngiltere'nin mandasına vermiştir. Böylece Asurîlere karşı vaatlerini yerine getirme imkânını elde etmesine rağmen İngiliz otoriteleri Irak'taki Asurîleri hem siyasi bir otonomi hem de sivil eşitlik beklentilerinde hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu vaatlerin gerçekleşmesinden umudunu kesen Asurîlerin bir kısmı diğer Ortadoğu ülkelerine bir kısmı ise politik ve dini özgürlükler ve fırsatlar ülkesi olarak gördükleri Avrupa ülkeleri ve Amerika'ya yönelik mevcut göç hareketlerini yoğunlaştırmış ve özellikle 1925 yılına kadar bu istikametlere göç akınları devam etmiştir.²⁰

Asurîler için I. Dünya Savaşı'ndaki politik çıkar hesaplarının yol açtığı sosyal kaos ortamı henüz bitmeden 1933'de bölgede yeni bir kriz dalgası daha yayılmıştır. 1933 yılı, Irak üzerindeki İngiliz mandasının bittiği tarihi ifade etmektedir. İngiliz mandası sona erdiğinde, Irak'taki Asurîlerin büyük çoğunluğu kendilerini hâlâ ka-

¹⁸ Yearbook 1996: Unrepresented Nations and Peoples Organization, ed. Christopher A. Mullen, J. Atticus Ryan (Boston: Maritonus Nijhoff Publishers, 1997), s. 51. Benjamin, "Assyrian in Middle America", s. 23.

¹⁹ Benjamin, "Assyrian in Middle America", s. 23.

²⁰ Benjamin, "Assyrian in Middle America", ss. 24-25.

lıcı bir temel üzerine yerleştirilmeyen mülteciler olarak görmüşlerdir.²¹ Iraklılar Asurîleri, İngilizlere askeri destek verdikleri ve Iraklılara karşı bu askeri harekâta yer aldıkları için çok olumlu bir tutumla karşıladıkları söylenemez. Esasen Irak krallığı, Hıristiyan topluluklarına kendi medeni hukuk meselelerinde yasal bir hak tanımaya isteksiz değildir. Fakat genel olarak Asurîler, kendi iskânları için ve kendi geleneksel adetlerine göre idare edilecekleri bir bölgenin tahsis edilmesini istemişlerdir.²² Bu talepleri adına Asurîlerin Irak ordusuyla bir süre çatışma içinde olmuşlar ve bu son çatışmalar Asurîlerin ana coğrafyalarındaki varlık mücadelelerindeki umutlarını oldukça azaltmıştır. Hatta 1933 yılı, Asurî birliği umudunun nihayetini ifade etmektedir.²³ Kuzeyde ise savaş sonrasında kurulan yeni Türk devleti bağlamında Lozan Antlaşması'nda "azınlık" statüsü talebi olmayan Süryani ve Keldani kiliseleri patriklik merkezlerini Türkiye'den taşımışlardır. Örneğin Süryani patriklik merkezi 1934'de Şam'a nakledilmiştir.²⁴

I. Dünya Savaşı sırasındaki çatışmalar ve savaş sonrasında bölge ülkelerinin milliyetçi ve ulus devletçi yapılanmaları, Asurîlerin bölgeden göçüne yol açan en önemli nedenini ifade etmektedir.

²¹ Bu dönemde İngiltere'nin Asurîlerin yerinden edilmelerinden ne denli sorumlu oldukları, dönemin ABD basınında şu şekilde değerlendirilmiştir: "I. Dünya Savaşı sırasında Asurîler müttefikler tarafından Müslümanlara karşı savaşmaya teşvik edilmişlerdir. Bu savaş, sadece dini prensiplerden dolayı değil kendini koruma amacının yanı sıra politik ve ırki gerekçelere de dayanmaktadır. Fransa ve İngiltere, bölge ülkelerini mandaları altına alırken bu sürecin zorluğunu Asurlular yaşamıştır. Eğer müttefikler onları Müslümanlarla baş başa bıraksalardı, Müslümanlarla bir şekilde anlaşabilirlerdi. Fakat bu imkân oluşmamıştır. Bu halk çok sadıktır ve sadakatleri onlara pahalıya mal olmuştur. Fransa ve İngiltere bu bölgeyi mandasına alırken Asurîlerin ABD'ye göçleriyle bu milletin önemli bir sorumluluğu ABD'ye verilmiştir. Avrupa'nın bölge üzerindeki hatası ABD'ye iki şekilde sorumluluk yüklemiştir. Birincisi, yardım organizasyonları ile savaş mağduru olan insanların besin ve barınak ihtiyaçlarını sağlamak; ikincisi ise henüz göç eden veya göç yolundaki aileleri ABD'ye ulaşıp burada yerleşmelerini sağlamak." Paul Shimmmon, *Assyrian Immigration, The New York Times* (1 Mayıs 1922 sayılı nüsha). <http://www.nytimes.com/ref/membercenter/nytarchive.html>

²² Edward Every, "Asurîler", çev. S. Kılıç, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 2005, s. 104.

²³ Mordechai Nisan, *Minorities in the Middle East: A History of Struggle and Self-Expression* (North Caroline: McFarland & Company, 2002), s. 190.

²⁴ Taşğın, "Son Süryani Göçü", s. 81.

Bu ikinci göçün özelliği, aile ve kabile göçleri şeklinde gelişerek birincisinden daha kapsamlı olmasıdır. Avrupa ülkelerinden daha çok ABD kentlerine yönelik olan bu ikinci dalga göç yönünün belirleyici unsuru olarak, ABD'nin I. Dünya Savaşı sonrasında İngiliz politikası karşısında Asurî göçmenlerle daha yakın bir ilişki içinde olması gösterilebilir.

(iii) Üçüncü Göç Dalgası

Batı ülkelerini yoğun olarak etkileyen II. Dünya Savaşı, geçici de olsa Asurîlerin Ortadoğu'daki ana coğrafyalarından göçlerini durdurmuştu. Fakat bu bölge uzun süredir ihtiyacı hissedilen politik düzenini sağlamış değildir. Özellikle İran'da II. Dünya Savaşı'nı takip eden karışıklıklar, Asurîlerin yaşadığı kırsal bölgelerde hayatı emniyetsiz kılmıştır.²⁵ İran'da 1952 yılındaki Muhammed Musaddık'ın milli hareketi bu ülkedeki Asurîlerin göçünü hızlandırmıştır. Öte yandan Irak'ta General Kasım liderliğindeki cunta, her ne kadar Irak'ta demokratik rejimi kuracağı vaadiyle Asurîlere özgürlük ve normal yaşamlarına dönme umudu aşılasa da durum değişmemiş ve ülke anarşiye boğulmuştur. Bu şartlar altında Irak'taki Asurîler için ülkeden kaçış en uygun seçenek olmuştur.²⁶ Dolayısıyla 1960'lı yıllarda giderek artan bu üçüncü göç dalgası, Asurîlerin Batı ülkelerine kitleler halinde yerleşmelerini ve ilk kez diaspora kavramı ve psikolojisi ile tanışmalarına neden olmuştur.²⁷

Irak'ta Arap milliyetçiliği, Türkiye'de ulus-devlet yapılanması, İran'daki iç kargaşalar Hıristiyan Asurîlerin uygun bir entegrasyon sağlama imkânını engellemiştir. Bölgedeki Hıristiyanlar için *zimmî* otonomisi artık Ortadoğu politik hesaplarında geçerli bir unsur değildir. Nitekim *millet* sistemi sona erdiğinden, dini azınlıklara müdahale etmek ya da onlara baskı sağlamak, çağdaş rejimlerin işleme yollarını güçlendiren ve meşrulaştıran bir yöntem olarak değerlendirilmektedir.²⁸ İki büyük dünya savaşı sonrasında yeniden kurulan politik dengeler arasında sıkışan Asurîler

²⁵ Every, "Asurîler", s. 105.

²⁶ Benjamin, "Assyrian in Middle America", s. 29.

²⁷ Bilge, *Süryaniler*, s. 9.

²⁸ Nisan, *Minorities in the Middle East*, s. 193.

için son dönemlerde Ortadoğu coğrafyasındaki belirsizlik ortamı da durumu güçleştirmiştir. 1980'lerdeki İran-İrak Savaşı ve 1990'daki Körfez Savaşı, yol açtığı milli ekonomik krizler nedeniyle Asurî göçünü artırmıştır. Bu dönemde Asurîler ABD, Avustralya, Kanada ve Avrupa'ya yoğun göç vermiştir. Asurîleri etkileyen diğer etken ise 1970'lerin ortalarında başlayıp 1990'lara kadar uzanan Irak ordusu ile Kürt toplulukları arasındaki çatışmalardır. Bu çatışmalardan doğrudan etkilenen Asurîler köylerini terk etmek zorunda kalmışlar, önce Bağdat, Musul ve Kerkük gibi kentlerdeki Asurîlere katılmışlar daha sonra Batı'ya dönük göç dalgalarına katılmışlardır.²⁹

Türkiye bağlamında ise 1960 yıllarındaki Avrupa'ya dönük işçi göçü dalgasına Türkiye'deki Süryani ve Keldani kiliselerinin mensupları da katılmışlar ve ülkeden çıkan ilk göçmenler 1967 yılında İsveç'e ulaşmıştır.³⁰ Elbette bu göçün öncelikli gerekçesi ekonomiktir. Süryani ve Keldani vatandaşlarının Türkiye'den göçüne neden olan bu gerekçeye, aynı yıllardaki Kıbrıs olayları neticesinde Hıristiyan azınlıklara gösterilen tepki de eklenmelidir.³¹ Az ya da çok Türkiye'den Batı'ya yönelik yıllar boyu devam eden güneydoğudaki Hıristiyan göçü, 1980'den sonra toplu göçlerle hızlanmıştır. Bu göçler resmi düzeyde ekonomik sebeplere bağlanırken, diğer sebeplerin varlığı da göz ardı edilmez. Örneğin Türkiye'nin güneydoğusundaki terör olayları ve güvensizlik ortamı bu dönemde başlayan yeni göç dalgasının sebeplerinden bir diğerini oluşturmaktadır. Öte yandan Süryani kilisesi mensupları Lozan Antlaşması kapsamında tesis edilen "azınlık" haklarına sahip olmadığından kendi okullarını kuramamış ve Süryanice'nin tamamen unutulması tehlikesiyle karşılaşmıştır. Bunun önüne geçmek için kiliselerde Süryanice kursları düzenlenmişse de kilise ve manastırlarda din ve dil dersi verilmesinde büyük zorluklar yaşanmıştır. Bu nedenle Hıristiyan din eğitimi sorunu, göçün önemli nedenlerinden birisi olarak gösterilmektedir.³²

²⁹ Benjamin, "Assyrian in Middle America", s. 30.

³⁰ Nisan, *Minorities in the Middle East*, s. 192.

³¹ Taşğın, "Son Süryani Göçü", s. 81.

³² İsa Karataş, "Türkiye'de Süryani Olarak Yaşamak", *Birikim*, ss. 158-159.

Türkiye'den Batı'ya yönelik Hıristiyan göçü, ekonomik nedenler, sosyal ilişkiler, uluslararası ilişkilerin iç politikaya yansımaları, anayasa ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan hak ve özgürlüklerin fiilen kullanılmaması olarak sayılmaktadır.³³ Bununla birlikte Türkiye, özellikle Arap körfezinde yaşanan savaşlar nedeniyle bölgeden kaçan Keldani kilisesi mensuplarının sığındıkları bir ülke ya da Batı'ya yönelik göçlerinin çıkış kapısı olarak kullanılmıştır. Özellikle 1980-1991 yılları arasında Irak yönetiminin muhalif etnik gruplara yönelttiği baskı politikasından etkilenen Hıristiyanlar Türkiye'ye göç etmişler ve yaklaşık bir asır önce Hakkâri'den Irak'a sığınan Hıristiyanların torunları, bu sefer diğer etnik gruplarla birlikte sınırın Türkiye tarafında hayatta kalma mücadelesi vermişlerdir.³⁴

Diasporada Asurîler

Son iki yüz yıldır ABD ve Avrupa'ya göç eden Asurîlerini diaspora bilincine ulaşmalarında sosyo-ekonomik yaşamları, etnik kimlik arayışları ve kilise ile dini aidiyet tanımları belirleyici olmaktadır. Ana coğrafyada kalan Asurîlerin yüz yüze kaldıkları problemler, kendi aralarında mezhep ve fraksiyonlara bölünme, bölgede artan Arap milliyetçiliği, Arap toplumları içinde kültürel varlıklarını koruyamama olurken, diasporada en önemli endişe büyük göç dalgalarıyla yöneldikleri Batı toplumları içinde yok olmaktır.³⁵ Diasporadaki Asurîlerin özellikle Batı ülkeleri içinde asimilasyona direnme, kendini hem din hem de etnik aidiyet arayışlarına yöneltmiştir. Ancak diasporada dini ve etnik aidiyet arayışı, öncelikle sosyal

³³ Yakup Bilge, *Süryaniler: Anadolu'nun Solan Rengi* (İstanbul: Yeryüzü Yay., 1996), s. 96.

³⁴ Didem Danış, "İstanbul'da Iraklı Katolik Keldani Göçmenler: Transit Göç ve Ulaşımın Dini Ağlar", *Kökler ve Yollar: Türkiye'de Göç Süreçleri*, der. A. Kaya, B. Şahin (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007), ss. 524-525.

³⁵ Peter BetBasoo, "Brief History of Assyrians" <http://www.aina.org/aol/peter/brief.htm#1918>. Dünya Asurî Nüfusu ve Dağılımı: aina.org (Revised on April 1, 2007).

Irak	1,500,000	Kanada	23,000	Fransa	20,000	Belçika	15,000
Suriye	700,000	Gürcistan	15,000	İsveç	120,000	Ermenistan	15,000
Lübnan	100,000	İsviçre	10,000	Brezilya	80,000	Danimarka	10,000
İran	50,000	Yunanistan	8,000	Rusya	70,000	İngiltere	8,000
Ürdün	44,000	Avusturya	7,000	Avustralya	30,000	Hollanda	20,000
Türkiye	24,000	İtalya	3,000	Almanya	70,000	Diğer	100,000
ABD	400,000	Meksika	2,000	Y. Zelanda	3,000	Toplam	3,447,000

ve ekonomik açıdan göç ülkelerinde tutunmuş olmayı gerektirmektedir.

Sosyo-Ekonomik Yaşam

Üç aşamalı bir göç dalgası içinde ele aldığımız Batı'daki Asurî topluluğunun ilk göçünün daha çok ekonomik nedenlerle kaynaklandığı dikkate alındığında, Asurî göçmenlerin öncelikle ekonomik çaba içinde bulunduğu tahmin edilebilir. Nitekim bu çerçevede, Batı ülkelerine ilk göç dalgası içinde yer alan Asurîler, tarım alanları ve fabrikalar gibi daha çok beden gücüyle çalışılan alanlarda istihdam olmuşlardır. I. Dünya Savaşı yıllarında gerçekleştirilen ikinci göç dalgası içinde yer alan ve daha çok ABD ve Kanada'ya göç eden Asurîler için ilk göçmenlerin karşılaştığı durumdan farklı bir istihdam alanı olduğu söylenemez.

Esasen Asurîlerin Batı'ya yönelik ilk göç dalgaları, Batı toplumlarının sanayi toplumu ve kapitalist ekonomi yolunda ilerleyişleri sırasında meydana gelmiştir. Bu durum Asurîlerin kendi ana coğrafyalarından çok farklı bir sosyo-ekonomik süreci ifade etmektedir. Ortadoğu'daki ülkelerinde feodal üretim tarzının hâkim olduğu ilişkiler çerçevesinde yaşayan Asurîler, tümüyle kapitalist ilişkilerin hâkim olduğu Batı ülkelerinde, bu yeni durum karşısında bocalamışlardır.³⁶ Asurîlerin yoğun göçünün Avrupalıların enformasyon toplumuna geçiş dönemine rastlaması, bu sırada Avrupa'ya göç eden bütün gruplar üzerinde olumsuz etkilere yol açarak Asurîlerin göçten kaynaklanan sorunlarını daha da ağırlaştırmıştır. Çoğunlukla Ortadoğu ülkelerinden göç eden Asurîler, geldikleri ülkenin siyasal rejimi, dili, kültürü ve bakış açısının etkisini taşıdıklarından yeni ülkelerinde pek çok uyum sorunuyla karşılaşmışlardır.³⁷ Ancak zaman içinde misafir işçi vasfından mülteci statüsüne geçilmesine paralel olarak Asurîlerin tarım ve sanayi işçiliğinden zanaatçılara hatta küçük işverenlere dönüşme sürecine girilmiştir. Özellikle son otuz yıl içerisinde hizmet sektörüne dayalı belli bir ekonomik güce ulaşan Asurîler, 1990'lı yıllardan itibaren

³⁶ Bilge, *Süryaniler*, s. 9.

³⁷ Adnan Can, "Asuri/Süryani Göçü ve Etkileri", *Avrupa Birliği, Türkiye ve Asuri/Süryani Göçü Sempozyumu*, s. 4. <http://goc.bilgi.edu.tr/>

büyük yatırımlı ticaret girişimlerinde bulunmaktadırlar. İlk göç dalgasının yönü olan Amerika'da Asurîler, ekonomik yatırımlara daha erken dönemde başladıklarından zenginleşmiş toplumsal tabakalarını oluşturmuşlardır.³⁸ Böylece dini ve etnik kimliklerini canlandırma yolunda olan Asurî diasporası, göçmeni oldukları ülkelerin hem ekonomik hem de politik yaşamlarında yer almaya başlamışlardır. Başlangıçta ekonomik gayelerle Batı'ya yerleşen Asurî göçmenler yeni kuşaklar içinden pek çok bilim adamı, iş adamı ve hatta politikacı yetiştirmiştir. Asurî diasporasındaki sosyo-kültürel yaşamın geliştiğine dair en önemli örnek, Türkiye'den İsveç'e göç eden Süryani kilisesi mensuplarının politik başarısıdır. Türkiye'den göç ederek yoğun olarak İsveç'te Södertälje bölgesine yerleşen Hıristiyanlar başlangıçta, özellikle yerel basın tarafından oldukça olumsuz bakış açısıyla karşılanmıştır. Fakat bu topluluk kısa sürede bölgenin ekonomik işleyişinde yer alarak ev sahibi halk tarafından kabul görmeye başlamıştır.³⁹ Asurîler diasporada sahip oldukları sosyal ve siyasi haklara bakarak, varlık mücadelelerinin kendi milletlerinin politik bilimlerde eğitim görmüş insanların başarısıyla sürdürüleceğini düşünmektedir. Nitekim diasporada parlamentoya giren hatta İsveç hükümet kabinesinde bakanlık görevine atanan Süryani kilisesi mensubu göçmenler söz konusudur.⁴⁰

Göç, Asurîlerin geleneksel aile yapısını etkileyerek geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecini hızlandırmıştır. Birey üzerindeki etkilerine gelince, göçle birlikte yaşanan kültürel çatışmalar sonucunda ortaya çıkan bir olgu olan "kültürel stres" ise göçün bireyler üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Nitekim Ortadoğu bölgesinin geleneksel mirasını taşıyan diaspora Asurîleri, sunduğu fırsatların yanı sıra Batı'nın geleneksel hayat anlayışlarını olumsuz etkileyen

³⁸ Bethil Bokförlag, *Mezopotamya Uygarlığında Süryani Halkı* (İstanbul: Anadolu Ofset, 2008), s. 322.

³⁹ Charles Westin, "Young People of Migrant Origin in Sweden", *International Migration Review*, 37 (4), 2003, s. 994.

⁴⁰ Turabdin doğumlu İbrahim Baylan, 21 Ekim 2004 tarihinde İsveç hükümetinde Eğitim Bakanı olarak atanmıştır.

yönlerinden şikâyet etmektedir.⁴¹ Bu olguyu, ana coğrafyada kalan aile fertlerine yönelik sorumluluk duygusunun artması, dil ve kimlik çatışmasından kaynaklanan iletişim zorlukları, iş bulma ve meslek edinme gibi sorunların da içinde yer aldığı çoğunluk toplumuyla ortaklık kuramama sorunu, farklı bir toplumda çocuk yetiştirme kaygısı gibi çeşitli kişisel ve kişilerarası gerilimlerle açıklamak mümkündür. Bu türden sorunlarla karşılaşan kişilerde, alkolizm, depresyon, fazla para harcama tutkusu, öz güvenin sarsılması ve psikolojik hastalıklar gibi olumsuzluklar gözlenmiştir. Göçün aile ve birey düzeyinde yarattığı bu gerilimler devam ederken Asurî toplumunun fabrikada çalışan işçiden, küçük işletmeci statüsüne geçmesiyle ekonomik gücün getirdiği öz güven sayesinde aile yapısında ve kişilerarası ilişkilerde birtakım olumlu gelişmelerin yolu açılmıştır. Bu alandaki başarılı örnekler, grubun diğer bireylerini de bu yönde teşvik etmiştir. Ebeveynler kendilerinin yaşadığı zorlukları çocuklarının yaşamaması için eğitime önem vermeye başlamışlardır. Göç edilen ülkelerin genel olarak sağladığı ekonomik refah seviyesi, sosyal ve siyasal özgürlükler ortamı,

⁴¹ Örneğin çok genç yaşta ailesiyle birlikte Türkiye'den İsveç'e göç eden bir Süryani kilisesi mensubu, kültürel kimliğini geliştirme sürecinde ihtiyaç duyduğu haklara Türkiye'de değil İsveç'te ulaştığını ifade etmektedir. İsveç'te ana dilini öğrenebildiğini ve Hıristiyan dini hakkında daha çok şey bildiğini dile getirmektedir. Bununla birlikte İsveç'te kendilerine has geleneğin çöktüğünü de fark etmektedir. Bu çerçevede, aileler çocuklarını İsveç arkadaşlardan uzak tutmaya çalışmaktadırlar. Çünkü bu ailelerde ilişkiler otoriter ve hiyerarşiktir. Aile içinde her şey büyüklerden küçüğe doğru yukarıdan aşağı bildirilir. Dolayısıyla Asurî aileler çocuklarını İsveç toplum yapısı içinde uygulanandan farklı olarak ailelerinin gözetimi altında ve Asurî geleneğine ait insanlarla evlendirme sorunu yaşamaktadır. Bkz. Ursula Apitzsch, "Religious Traditionality in Multicultural Europe", *Identity and Integrity: Migrants in Western Europe*, ed. Rosemaria Sackman vd. (Aldershot: Ashgate Publishing Limited, 2003), ss. 101 - 102. Beyrut'tan İsveç'e göçen ve burada on yıldan fazla bir süredir yaşayan bir Asurî kadını, Asurî Hıristiyanı olduğundan dolayı gurur duyduğunu, kimliğin önemli olduğunu fakat alnındaki siyah dövme işaretinden kendisinin farklılığıyla dikkat çektiğini ifade etmektedir. Ona göre kendisi asla bir İsveçli olmayacaktır ve nereli olduğu sorulduğunda bir çırpıda İsveçli olduğunu söyleyememektedir. Bkz. Alan Pred, *Even in Sweden: Racism, Racialized Spaces, and the Popular Geographical Imagination* (California: University of California Press, 2000), s. 235.

“misafir” işçilik duygusunun da büyük ölçüde ortadan kalkmasıyla birlikte, belirli bir rahatlama sağlamıştır.⁴²

Diasporadaki Asurîler, çok farklı ülkelerin birbirinden uzak kentlerine dağıldıklarından kendi aralarındaki iletişim hattını kolayca kurdukları söylenemez. Bu durum küçük Asurî gruplarının kendi aralarında ve aile temeli üzerinde varlık mücadelesi vermeleri sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle Asurîler göç ettikleri ülkelerde bir birlerine sıkı sıkıya bağlı ve çok iyi organize olmuş etnik gruplar olarak ortaya çıkmıştır. Zaman içinde gelişen iletişim imkânlarını kullanan Asurîler, uzak bölgelerdeki halklarıyla temaslar kurmakta, kaynaklarını biriktirmekte, masrafları paylaşmakta ve işbirliği içinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu çerçevede kurulan çeşitli organizasyonlarla Asurî toplumunun birliğini sağlama amacıyla eğitim çalışmaları ve sosyal faaliyetler düzenlemektedir.⁴³ Ayrıca, yeni göç eden Asurîlerle yardımlaşma ve dayanışma amacıyla tesis edilen yardım organizasyonları bu ülkelerdeki göçmen servisleriyle iş birliği içinde çalışmaktadır. Yardım komitesi, özellikle Türkiye, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerdeki göçmen kampalarında zor durumda kalmış göçmenlere yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra dil ve kültürü koruyup geliştirme amacıyla kurslar ve klüpler etkin olarak çalışmaktadır.⁴⁴ Asurî geleneğinin ve mirasının korunup yeni nesillere aktarılmasında öne çıkan kuruluşların başında “Asurî Akademik Topluluğu” (Assyrian Academic Society) gelmektedir. Sadece diasporadaki Asurîlerin sorunlarını değil aynı zamanda otantik Asurî geleneğini ve dil mirasını koruyup güçlendirmek amacıyla akademik araştırmalar, seminer ve konferanslar düzenleyen bu kuruluş düşüncelerini Asurî Akademik Topluluğu Dergisi (*Journal of the Assyrian Academic Society*) ile duyurmaktadır.⁴⁵

⁴² Can, “Asurî/Süryani Göçü ve Etkileri”, s. 6.

⁴³ Arian Ishaya, “Assyrians”, *Encyclopedia of Canada's Peoples*, ed. Paul R. Magocsi (Toronto: University of Toronto Press, 1999), s. 232.

⁴⁴ Özellikle 1987’de Kanada’da kurulan “Asur Ninova Klübü” ve “Asur İştar Topluluğu” öne çıkmaktadır. Bkz. Ishaya, “Assyrians”, s. 233.

⁴⁵ <http://www.aas.net/oldsite/aboutaas.htm>; <http://www.jaas.org/aboutjaas.htm>

(ii) *Etnik Kimlik*

Doğu kilisesi mensuplarına yönelik 19. yüzyılda Batı ülkeleri ve Rusya öncülüğünde başlatılan etnik kimliklendirme süreci ve özellikle Keldani ve Nesturilerin “Asurî” adıyla etnik aidiyetlerinin öne çıkarılması söz konusu olmuştur. Asurî adı, diasporada etnik aidiyet vurgusundan dolayı yaygın olarak kullanılan bir tanımlama olmuştur. Etnik kimlik bilincini güçlendirme çabasında olan Asurîler, özgür ve bağımsız Asurî idealinin yanı sıra hem Batı ülkelerinde hem de Ortadoğu’da haklarını elde etme ve geliştirme konusundaki yoğun bir isteklilik içindedir.⁴⁶ Bu istek doğrultusunda Batı’daki Asurîler arasında ilk kez diaspora kimliği ve etnik varoluş düşüncelerinin, 20. yüzyılın ikinci yarısındaki büyük ideolojik akımların ortaya çıkmasından itibaren hızlanmıştır. Bu dönemde Asurî aydınlarının ideolojik açıdan sol eğilime yakın olanları, toplumun yeni ihtiyaçlarını karşılamadığını düşündükleri eskisinden farklı bir örgütlenmeye yönelmiştir. Bu çerçevede, kiliseden ziyade sivil kurumlara önem vermişlerdir. Bu örgütlenmeye uygun olarak geliştirilen ideoloji, Hıristiyanlık öncesi döneme kadar geri giderek kadim Asurî medeniyetine yönelik daha etnik bir aidiyete atfen kendini “Asurculuk” adıyla orta koymaktadır.⁴⁷ Diaspora Asurîleri arasında etnik kimliğin tespiti fikrinin geliştiği bu ideoloji içinde Asurîlerin Hıristiyanlığın öncesine uzanan ve Hıristiyanlıkla birlikte, Yunan kültürü gibi diğer kültürel etkiler üzerinde bina olan geniş bir Asurî tanımı söz konusudur. Bu çerçevede, tarihsel açıdan bütün kültürel etkenler Asurî kimliğinin ortak temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla etnik kimlik tanımları sürecinde Asurîlik bağlamında siyasal bir toplum olma iddiası dile getirilmekte ve bu toplumun Ortadoğu’da demokratik hak ve özgürlüklerini elde etmeleri yönünde siyasal örgütlenme ve tutum geliştirilmesi savunulmaktadır.⁴⁸

⁴⁶ Sargon Donabed, Ninos Donabed, *Assyrian of Eastern Massachusettes* (San Francisco: Arcadia Publishing, 2006), s. 9.

⁴⁷ Bilge, *Süryaniler*, s. 103.

⁴⁸ Bilge, *Süryaniler*, ss. 11-12.

İdeolojik Asurî etnisite inşasına yönelik bu çabalar kısa süre içinde yine diaspora içinden eleştirilere uğramıştır. 1960'ların yaygın görüşü olan Marksist düşüncenin hâkim olduğu ve geleneğin tüm birikimlerinin reddedildiği bir ortamda düşünce ürettiği ileri sürülen diasporadaki Asurî hareketinin bu ideoloji doğrultusunda atalarından aldıkları kültür mirasını ve kilise dâhil her şeyi demode ve köhne sayarak hor gördükleri ve toplumdaki kendilerini bilinçsizce soyutladıkları dile getirilmektedir. Asurîlerin ideolojik "aydınlarının" toplumsal soyutlanmalarının ise halkın kilise bağlamında "gericilerin" eline terk edildiği gibi bir intiban doğmasına neden olduğuna işaret edilmektedir.⁴⁹ Asurîlerin dini aidiyet ve etnik kimlik bağlamında tanımlanması çabası içinde ortaya çıkan bu bölünme, günümüzde önemli ölçüde aşılmıştır. Bu çerçevede Asurî kimliği üzerinde vurgu yaparak uzun zamandan beri çalışmalarını sürdüren Asurî/Süryani federasyonlarının öncülüğündeki Asurî hareketi, ulusal bir hareket olarak görülerek ve mezhep farkı güdülmeksizin bütün kesimleri bünyesinde toplayarak hak ve özgürlükler için mücadele veren bir oluşum olarak tanımlanmaktadır. Bu mücadelenin amacı, bir yandan ana coğrafyadaki hak ve özgürlüklerin sağlanmasına yönelik iken, diğer yandan Avrupa ve Amerika'ya uzanan diasporanın kültürel gelişim ve uyum sorunlarının aşılmasında yol gösterici olarak tanımlanmaktadır.⁵⁰ Buna rağmen, bazı grupların kendilerini etnik açıdan "Asurî" olarak nitelerken diğer bazılarının kendilerini dini açıdan "Süryani" olarak niteledikleri örneklere rastlanmaktadır.⁵¹

Asurîlerin diasporada etnik bir kimlik tasarımı, Batı siyaset ve düşünce kuruluşları tarafından da desteklenmektedir. Bu topluluğun etnik aidiyet arayışlarını meşrulaştıran yaklaşımlar, ABD'nin pek çok resmi veya sivil insan hakları raporlarında, ana coğrafyaya yapılan atıflarla vurgulanmaktadır. Asurîlerin bir Hıristiyan topluluğu olmanın yanında etnik bir grup olduğuna da dikkat çekilen metinlerde, ana coğrafyanın önemli bir kısmını içeren Irak devleti-

⁴⁹ "Asur-Süryani Kavgası Bölünme Yarattı", Bilge, *Süryaniler*, ss. 113-114.

⁵⁰ Dönemin Asurî Federasyonu adına Samuel Ertaş ile röportaj: "Asur-Süryani Kavgası Bölünme Yarattı", Bilge, *Süryaniler*, s. 114

⁵¹ Westin, "Young People of Migrant Origin in Sweden", s. 922.

nin tarihsel süreç içinde pek çok Asurî'ye kötü muamele ettiği ve ayrımcılığa tâbi tuttuğu dile getirilmektedir.⁵² Bu nedenle şimdi Asurî mücadelesinin yeniden yapılanmaya ve birliği sağlamaya yönelik olduğu ifade edilmektedir. Yeniden yapılanıp birliğin sağlanması, geriye dönüş ve bağımsızlık ideali için önceden yapılması gereken etkin çalışmalar olarak görülmektedir. Zira Elisha Oushana'nın "Uyan Asur"⁵³ mısralarında yer aldığı gibi, bu girişimlerin erken dönemlerdeki milli yenilenmenin ruhuna çağrı olduğu düşünülmektedir. Bu iç canlanmanın, coğrafi bölünmeye rağmen Asurîlerin etnik, kültürel ve tarihsel kimliğini koruma yönündeki enerjisini canlandırabileceği umulmaktadır. 20. yüzyılın ilk dönemlerinde, örneğin Irak'ta yaşayan Nesturi kilisesi mensupları arasında milli bir duygudan güvenle söz etmenin zorluğunu hatırlatan Asurîler, etnik kimliğin güçlü tutulmaması durumunda yıllar içinde asimilasyon ve unutulmuşluğun toplumun azmini yıpratacağını, bölünmüşlük şartları altında milli Asurî duygusunu geliştirme ve güçlendirmenin daha problematik olacağını düşünmektedir.⁵⁴

Diaspora Asurîlerinin politika, mezhep, sosyal ve kültürel farklılıklarına bakmaksızın bütün Asurî teşkilatlarını bünyesinde toplayan ve idealini "tek bir millet için bir isim, bir dil, bir liderlik ve bir ana vatan" olarak tanımlayan Asurî Evrensel Birliği (Assyrian Universal Alliance), 1968 yılından beri önceliğini milli birlikteliğin tesisine vermektedir. Asurî Evrensel Birliği, ideolojik prensiplerini, bütün iç ve dış düşmanları karşısında Asurîlerin atalarına ait ana coğrafyalarında (Asurya) Asurî milli, politik, kültürel, ekonomik ve kendilerine özgü insani haklarının küresel olarak savunulması, korunması ve geliştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Asurî Evrensel Birliği, Asurîlere has milli kuruluşlar arasındaki

⁵² Bkz. Sean D. Murphy, *United States Practice in International Law*, Vol. 1: 1999-2001 (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), s. 318.

⁵³ "Uyan Ey Asur! / Süre giden uykundan / Denizlerin ve okyanusların ötesinden / Ovaların ve dağların arkasından / Ve dünyanın en uzak köşelerinden / Senin azmetmiş erkek ve kızlarının / Çağrısına kulak vermenin zamanı geldi!" Elisha Oushana, bkz. Nisan, *Minorities in the Middle East*, s. 193.

⁵⁴ Nisan, *Minorities in the Middle East*, ss. 192-193.

düzen ve uyumun sağlanmasında öncülük misyonu taşıdığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu birlik, Batı'daki Asurî milli-politik gruplar arasında karşılıklı temas ve uyumu tesis eden bir sorumluluk taşımaktadır. Asurî Evrensel Birliği, Asurîlerin milli ve bölgesel haklarını yeniden geri alma konusunda Asurî milli hakları ve özgürlüklerinin tesis edilip korunmasını savunmaktadır.⁵⁵

(iii) *Kilise ve Dini Aidiyet*

Göçlerin başlarında diaspora Asurîleri uzunca bir süre kendi kiliselerine sahip olamamışlardır. Pazar ayinleri, evlilik törenleri, vafatiz ve cenaze törenleri için genellikle çeşitli Protestan kiliselerini hatta fabrika depolarını geçici ya da kiralık olarak kullanmışlardır. Göç hareketlerinin ilk dönemlerinde farklı kiliselerde ve binalarda kilise hizmeti alan Asurîler, zamanla kendi cemaatinden topladığı yardımlarla kısa sürede kendi kiliselerini oluşturmuşlardır. Ancak çok geçmeden kiliselerin diasporadaki işlevinin sadece çeşitli ayin ve ritüellerin yerine getirildiği mekânlar olmadığı, kiliseye bağlılığın dini aidiyet kimliğinin de ifadesi olduğu fark edilmiştir. Böylece kendi ana dillerinde, kendi dini gelenekleri içinde ve kendi din adamlarının idaresinde ibadet edebilecekleri bir Asur kilisesi ihtiyacı duyulmuştur. Çünkü pek çok Asurî, kendi kiliselerine sahip olmazlarsa diasporada “kayıp” olacaklarını düşünmektedirler. Onlara göre herhangi bir Hıristiyan, Pazar ayini için herhangi bir kiliseye gidebilirdi ama bir Asurî ancak bir Asurî kilisesine gitmelidir.⁵⁶

Asurîler göç edilen ülkelerde kendi kiliselerinin varlığını, toplumsal birliklerinin sağlayıcısı ve Asurî etnik aidiyetlerinin ifadesi olarak görmeye başlamışlardır. Kilisenin Asur mirasının korunup güçlendirilmesindeki rolüne dikkat çeken bu yaklaşım, kiliseden ziyade etnik Asur kimliğine vurgu yapan ideolojik yaklaşıma karşılık olarak muhafazakâr Asurîler öncülüğünde ortaya çıkmıştır.⁵⁷

⁵⁵ Assyrian Universal Alliance, <http://aua.net/aua/ideology.htm>

⁵⁶ Madawi Al-Rasheed, “In Search of Ethnic Visibility: Iraqi Assyrian Christian in London”, ed., G. Baumann, T. Sunier, *Post-migration Ethnicity: Cohesion, Commitments, Comparison* (Amsterdam: Het Spinhuis, 1995), s. 25.

⁵⁷ Bilge, *Süryaniler*, s. 103.

Kendini “Arâmîcilik” olarak tanımlayan bu muhafazakâr eğilime göre Asurî diasporasının varlığı, kilise ve dini aidiyet temelinde gerçekleşecektir. Asurîler geçmişte yaşamış aynı toplumun nesli ve havariler döneminde kurulmuş kilisenin devam eden kuşakları olduklarını vurgulamaktadırlar. Bu nedenle diaspora Asurîleri içinde Hıristiyanlık temelinde gerçekleştirilen dini aidiyetin tespiti, köken olarak öncelikle Hıristiyanlığı benimsemiş Arâmîlere atfedilmektedir. Süryanice bağlamında “Arâmî” ile “Süryani” sözcüklerinin aynı anlamı ifade ettiği vurgulanarak, bu halkın kendi gelenek ve göreneklerinin korunması ve bu iş için kilise çevresinde örgütlenilmesi savunulmaktadır. Bu yaklaşım içinde diaspora Asurîlerinin Arâmî kökenleri üzerinde ve Hıristiyanlık inancı temelinde birlik ve beraberliklerini koruma fikri söz konusudur.⁵⁸ Asurîler yabancı bir ortamda örgütlenerek çok eski kilise geleneklerini, İsa Mesih ve havarilerinin de konuştuğu Süryanice veya Arâmîce dillerini koruma altına almışlardır. Bunun gerçekleşmesindeki şüphesiz en büyük pay sahibi, değişik ülkelerdeki Asurîleri birbirine bağlayan diasporadaki Asurî kiliseleridir.⁵⁹ Bu nedenle, diasporadaki Asurîlerin tarihsel mirasları ile gelenek ve göreneklerini korunmasında kilise birleştirici bir etki sağlamaktadır.

Diaspora Asurîleri için artık kilise sadece dini bir kurum olarak değil aynı zamanda sosyal yaşamlarının ve etnik kimliklerinin odağı olarak görülmektedirler. Nitekim göç sürecinde dinsel aidiyet, Asurîler için toplumsal birlikteliğin sağlanması adına kolaylaştırıcı bir unsura dönebilmektedir. Asurî göçmenlerin ana coğrafyalarında siyasi katılım ve ekonomik kaynaklara erişebilirliklerini kısıtlayan ve ülkeyi terk etmelerine neden olan dini kimlikleri, göç süreci başladıktan sonra karşılaştıkları sıkıntıları hafifletmeye yarayan önemli bir araca dönüşmektedir. Toplumsal örgütlenmelerinde ve kimlik tanımlarında en temel unsur olan din, göç süreci boyunca ve özellikle geçiş ülkelerinde ulus aşırı dini kurumlarla

⁵⁸ Bilge, *Süryaniler*, s. 12.

⁵⁹ Gabriel Rabo, “Süryani Diasporasında Kiliseler ve Kuruluşları”, *Avrupa Birliği, Türkiye ve Asurî/Süryani Göçü Sempozyumu*, s. 2, <http://goc.bilgi.edu.tr/>

ilişkiye geçebilmelerini sağlamış ve bu zorlu dönemde hayatlarını idame ettirebilmelerini kolaylaştırmıştır.⁶⁰

Diasporadaki Asurî kiliseleri, göçmen toplumun dini aidiyet duygusunun yanı sıra zihniyet oluşumunu da gözetleme misyonunu yüklenmiştir. Zira Asurî kiliseleri ABD ve Avrupa'daki üyeleri bağlamında pek çok geleneksel ve modern ideoloji ile yüz yüze kalmaktadır. Bu ideolojiler arasında en uygun dengenin sağlanması için kilisenin en iyisini yapması gerektiği düşünülmektedir. Bu çerçevede kilisenin görevinin öncelikle atalarından devraldığı kimliğini ve öğretilerini kaybetmemesi olduğu fark edilmiştir. Ardından ise Asurîlerin Batı ülkelerindeki dağılma ve yok olmalarının önüne geçilmesi adına kilisenin manevi, sosyal ve politik varlığını sürdürmeye çalışmasının önemi vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, diaspora ortamındaki entegrasyon sorunu çerçevesinde olsa gerek, özel bir geleneğin arkasında tam olarak neyin olduğunun fark edilmesi ihtiyacından da söz edilmektedir. Yani diaspora Asurîleri, etnik ve millî kimlik vurgusunu savunanların da katkısıyla özel bir geleneğin arkasında herhangi bir manevi fenomen olup olmadığı konusunda dikkatli olmaya çağrılmaktadır. Burada dikkat çekilen, modernizm değil gelenekselciliktir. Bu şekilde davranılmadığında, Mesih'in müjdesinin gelenek tarafından erozyona uğratılacağı ve verimsizleştirileceği düşünülmektedir. Kilisenin dini ve etnik aidiyet şuurunu birleştirmeye yönelik bu misyonu nedeniyle diaspora kiliselerinin kurulmasında Asurîlerin desteğinin sağlanması, kilisenin misyonunun gerçekleşmesi adına bir gereklilik olarak görülmektedir.⁶¹ Asur milletinin politik sorunlarının çözümünde bu süreci sürekli olarak ve geleneksel algının sınırlamalarını adeta aşan bir inançla destekleyen kilise liderliği öne çıkarılmaktadır. ABD ve Avrupa'da pek çok medya programında Asu-

⁶⁰ Danuş, "İstanbul'da Iraklı Katolik Keldani Göçmenler: Transit Göç ve Ulusaşın Dini Ağlar", ss. 522-523.

⁶¹ Mar Odisho Oraham, "History, establishment, language and doctrine of the Assyrian Church", *Die Suryoye und ihre Umwelt: 4. deutsches Syrologen-Symposium*, Martin Tamcke, Andreas Heinz (Hg.), (Hamburg: LIT, 2005), s. 485.

rîlik merkezinde dini ve milli eğitim programları bu perspektifle gerçekleştirilmektedir.⁶²

Kiliselerin kuruluşundan sonra diasporadaki Asurî toplulukları gittikçe gelişen yasal hakları daha fazla kullanarak buldukları ülkelerde “dini topluluk” statüsüyle hukuki bir kazanım elde etmişlerdir. Böylece dini ve etnik miraslarını genç nesillere aktarabilmek için yasal temellere dayanan imkânlarla kavuşmuşlardır. Bu çerçevede kiliseler, hafta sonlarında kilise öğretmenleri din eğitimi ve Süryanice dil dersleri vererek hizmet sunmaktadır. Din eğitimi Süryanice icra edilmekte, yani din kadar dil eğitimi de yapılmaktadır.⁶³ Bu eğitim programları içinde ritüeller öğretilmekte, geleneksel bayramlar ve azizler günü kutlanmaktadır. Asur sivil örgütleri diğer milli günlerle birlikte *kha-b-Nissan* (Asurî Yılbaşı) ve şehitler gününü kutlamakta; eğitim müfredatı milli bilinç ve bütünlüğü öncelemektedir. Ayrıca kiliseler Süryanice, Arapça ve İngilizce olarak süreli yayın çalışmalarında bulunmaktadır.⁶⁴

Diasporada kilise kurumlarına kavuşarak bu kurumların yürüttüğü dini ve etnik temelli hizmetlerden istifade eden Asurîler, bu suretle kendi kimliklerinin korunması yolundaki en önemli unsurunu yeniden onardıklarını düşünmektedirler. Günümüzde Asurîler için kilise, Asurî birliğinin bir sembolü olarak görülmektedir.

⁶² Oraham, “History, establishment, language and doctrine of the Assyrian Church”, s. 484.

⁶³ Diasporadaki Asurî göçmenleri içinde Süryani kilisesine bağlı olanları kilise çevresinde daha iyi örgütleyebilmek ve onlara dini hizmet sağlayabilmek üzere, 1977 yılında Şam’da gerçekleştirilen Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Kutsal Sinodu, birinin merkezi Hollanda’da olmak üzere Orta Avrupa için, diğerinin de merkezi İsveç’te olmak üzere İskandinavya ülkeleri ve Büyük Britanya için iki yeni abraşiye kurulması kararını almıştır. Bu kararın alınmasıyla Süryani Kilisesi tarihinde yeni bir sayfanın açıldığı ve Mezopotamya’nın Süryani halkının artık Avrupa kıtası üzerinde kök salmaya başlayarak, Süryani halkını kendi ülkesinin dışında, diasporada yeni bir kimlik arayış sürecini başlatmasına yönlendirdiği ifade edilmektedir. Abraşiyelerin kuruluşundan sonra geliştirme aşamasına geçilerek dini eğitim kurumları, gençlik ve kültür dernekleri, özel din ve lisan okulları kurulmuş ve bu abraşiyeleri güçlendirmek üzere din adamı ve sivillerden oluşan abraşiye yüksek yönetim kurulları ve yerel kilise meclisleri teşkilatlandırılmış ve özel tüzük hazırlanmıştır.⁶³ Rabo, “Süryani Diasporasında Kiliseler ve Kuruluşları”, ss. 4-5, 10.

⁶⁴ Ishaya, “Assyrians”, s. 233.

Böylece kilisenin, Asur kimliğini oluşturan dini geleneğinin yüzyıllar ötesindeki anlamını yüzyıllar sonra ve ana coğrafyadan bu kadar uzakta olan Asurî diasporasına aktaracağı düşünülmektedir. Dolayısıyla Asurî diasporasına göre din, sadece inanç ve ritüeller sistemi olmayıp etnik kimlik ve aidiyetlerini ortaya koyma sürecinin önemli bir boyutudur.⁶⁵ Kilise, geleneksel olarak Asurîler için toplumsal faaliyetlerin merkezinde yer almakta, Asurî dil ve kültürel mirasını koruma sürecinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Kilisenin diasporadaki geleneksel mirasın korunup güçlendirilmesine yönelik dini yaklaşımı ile toplumsal kimliğin “Asurî” vurgusuyla yapıldığı etnik temelli yaklaşım günümüzde önemli ölçüde uzlaşmıştır. Nitekim Süryanice’nin unutturulmaması çabaları, litürjik bir dille azizler gününün yanı sıra milli şehitler gününün de kutlanması, Asurîlerin dini aidiyetlerinin yanında etnik kimliklerini temellendiren bir tutumu ifade ettiği görülmektedir.

Geri Dönüş Çabaları

Göç sürecinin ilk devresinde, ekonomik gerekçelerle ailelerini bırakarak Batı’ya göç eden Asurîler için bu yolculuğun geçici olarak düşünüldüğü açıktır. Ancak arkada kalan ana coğrafyanın kaotik ortamı ve Batı’nın daha fazla fırsat içeren sosyo-ekonomik çevresinde yetişen yeni nesiller hesaba katıldığında geri dönüşün çok da uygun bir ideal olarak görülmeyeceği anlaşılmaktadır. Yine de Batı siyaset ve düşünce çevrelerinde gelişen etnik farklılıkların haklarının teslimi ve tarihsel mağduriyetlerin giderilmesi temeline dayanan politikaların, Asurî sivil örgütlerinin etnik ve dini aidiyete dayalı tarihsel köken vurgusuyla birleşmesi, diaspora Asurîlerinin ana coğrafyaya geri dönüş idealini güçlendirmektedir.

Geri dönüş çabaları, günümüzde ana coğrafyayı içeren İran, Irak ve Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, bu ülkelerdeki genel siyasi ve kültürel yapılanmaların Asurîlerin dönüşü sürecini doğrudan etkiledikleri ortadadır. Esasen İran, anayasal olarak, diğer azınlıklar gibi Asurîlere de parlamentoda bir kişilik sandalye kontenjanı tanıyarak Türkiye ve Irak’tan farklılaşmaktadır. Bunun-

⁶⁵ Al-Rasheed, “In Search of Ethnic Visibility”, s. 26.

la birlikte, son dönemlerde yaşanan gelişmeler nedeniyle Türkiye ve Irak bölgeden göç eden Hıristiyanların geri dönüş umutlarını artıran bir görünüm sergilemektedir. Ana coğrafyaya geri dönüş ideali için örgütlü çabalar içine giren diaspora Asurîlerinin en kurumsal girişimi, ana coğrafyalarında yarı otonom bir devlet hedefi için çalışan, yukarıda işaret ettiğimiz uluslararası “Asurî Evrensel Birliği”dir.⁶⁶

(i) *Türkiye*

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) üyeliği sürecinde dini azınlıklara ilişkin politikalarında düzenleme yapma ihtiyacı, Türkiye'den göç eden özellikle Süryani kilisesi mensuplarına geri dönüş için umut vermektedir. Türkiye'ye geri dönüşlerin şimdilik genellikle kişisel girişimlerle gerçekleştiği fark edilmektedir. Fakat Türkiye'deki Süryani kilisesi üyelerinin göç nedenleri ve geri dönüş imkânlarının daha kurumsal bir zeminde ele alınmasına ilişkin tartışmalar da devam etmektedir. Bu çerçevede Türkiye'den göç eden bölge Hıristiyanlarına ilişkin ilk bilimsel toplantı İstanbul Bilgi Üniversitesi, Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi'nin öncülüğünde “Avrupa Birliği, Türkiye ve Asurî/Süryani Göçü Sempozyumu” adıyla 26-27 Mayıs 2005 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.⁶⁷ Diğeri ise, diasporadaki Süryani kilisesi mensuplarının Avrupa'daki önemli göç ülkesi İsveç merkezli Avrupa Süryani Birliği'nin (European Syriac Union) organizasyonu ile Midyat'ta 30-31 Mart 2007 tarihinde “1. Uluslararası Süryani Sempozyumu”dur.⁶⁸

⁶⁶ Yearbook 1996: Unrepresented Nations and Peoples Organization, s. 52.

⁶⁷ Sempozyum programında şu ana başlıklarda sunumlar yapılmıştır: Asurî/Süryanilerin Toplumsal, Siyasal, Dinsel, Dilsel, Etnik ve Kültürel Yapısı. Göç, Göçün Nedenleri ve Geri Dönüş. Asurî/Süryani Diasporasında Siyasal, Kültürel, Etnik ve Dinsel Kimlikler. AB'ye Katılım Sürecinde Asurî/Süryaniler ve Çokkültürlülük. Bkz. *Avrupa Birliği, Türkiye ve Asurî/Süryani Göçü Sempozyumu*, <http://goc.bilgi.edu.tr/>

⁶⁸ Süryanilerin kültürel ve toplumsal yaşamı üst başlığı altında sunumların yapıldığı sempozyum, Avrupa Süryani Birliği (ESU), Ulaşılabilir Yaşam Derneği ve Avrupa Birliği'nin katkılarıyla düzenlenmiştir. <http://www.midyat.net>

Türkiye'deki Hıristiyanların göç ve diaspora sorunları ile geri dönüş ideallerinin ele alındığı bu etkinliklerde, bilimsel ve teknolojik devrimini tamamlayarak ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan ilerlemiş Avrupa ülkelerine göç eden ve feodal toplumun birçok öğelerini hâlâ bünyesinde barındıran Asurîlere yardım edecek tek desteğin, demokrasi ve Avrupa'daki demokratik kitle örgütleri olduğuna dikkat çekilmektedir. Ancak Avrupa'nın destek verdiği örgütlenme hürriyeti ve kişilerin örgüt çatısı altında bir araya gelme eğiliminin, Türkiye, Suriye, Irak ve İran'da siyasal bir suç gibi algılandığı ve bu algının da büyük zorluklara neden olduğu dile getirilmiştir.⁶⁹ Bununla birlikte, Türkiye'deki demokratikleşme paketleri ve güven artırıcı önlemler sayesinde, dünyanın dört bir yanına göç eden güneydoğu bölgesindeki Hıristiyan nüfustan bir kısmı Türkiye'ye dönme umudunu güçlendirmiştir. Şimdilik dönmenlerin sayısı az olsa da geri dönüş isteği kendini, ülkedeki Süryani kiliselerinin onarımı çalışmalarında ortaya koymaktadır. Örneğin, Adıyaman'daki Mor Petrus ve Mor Pavlus kiliseleri uzun süredir devam eden çalışmaların sonucunda aslına uygun olarak kısa süre önce restore edilmiştir.⁷⁰

Güneydoğu bölgesindeki güvenlik ortamının sağlanması ve AB sürecinde olumlu seyir izlenmesi durumunda, hâlen Batı'ya dönük göç devam etse de Türkiye'den daha önce göç eden Hıristiyanların Tur Abdin merkez olmak üzere köylerine geri dönme ve kilise ile manastırlarını onararak geleneksel çevrelerini yeniden oluşturma arzusu içinde oldukları bilinmektedir. Ancak geri dönüş ideali, "Türkiyeli Süryanilerin bundan sonraki gelişimi Türkiye'nin demokratik değişimiyle yakından ilgilidir" sözleriyle açıklanmaktadır.⁷¹

(ii) Irak

Irak'taki durum Asurîlerin ana coğrafyasını içeren diğer komşu ülkelerden daha farklıdır. Son dönemlerde uzun yıllardır savaş ortamı içinde olan Irak'ın hayati ve ekonomik açıdan güvensizliği,

⁶⁹ Can, "Asurî/Süryani Göçü ve Etkileri", ss. 2-3.

⁷⁰ Bkz. İdem: *İstanbul Süryani Ortodoks Metropolitliği Haber ve Kültür Dergisi*, 5, 2003.

⁷¹ Bilge, *Süryaniler*, s. 103.

pek çok Asurî'nin kendilerinden öncekilerin yolunu izleyerek göç etmeleri sonucunu doğurmuştur. Ancak Irak'taki son savaş ortamı, sonuçları itibarıyla Asurîlerin yeniden ana coğrafyalarına dönüş hayalini canlandırmış hatta pek çok siyasi ve kültürel haklara kavuşma fırsatını doğurmuştur. Bu çerçevede, son dönemde yeniden yapılandırılan Irak devleti anayasası çalışmaları, Asurîler için geri dönüş konusunda oldukça önemli bir başlangıcı ifade etmektedir.

Temsil edilmeyen Milletler ve Halklar Kuruluşu (Unrepresented Nations and Peoples Organization) üyesi olan Asurî Evrensel Birliği, 27-29 Ekim 2006 tarihlerinde gerçekleştirdiği "VIII. Genel Toplantısı"nda Asurî sorununun çözümüne ilişkin bir takım kararlar deklare etmiştir. Buna göre Asurîlerin kuzey Irak'ta, atalarının büyük Zab ve Dicle nehri arasındaki bölgesinde merkezi Irak hükümetinin idaresi ve BM'nin himayesi altında otonom bir yapıya kavuşması desteklenmektedir. Asurî köylerinin ve kiliselerinin restorasyonu için özel düzenlemelerin yapılması; Asurîlere Irak'taki köylerine ve evlerine dönüş hakkı tanınması; uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler uyarınca Asurîlere kendi kendilerini idare edecekleri özerklik hakkının garanti edilmesi; Irak'ta etnik farklılıkları dikkate alan ve hukuk kuralları üzerine dayanan şekliyle bütün vatandaşları arasında eşitliği ve insan haklarını garanti eden demokratik, seküler, çoğulcu ve parlamenter bir sistemin kurulması istenmektedir. Bu beklentilere, herhangi bir baskı olmaksızın Asurî dili, kültürü ve geleneklerinin korunup uygulanması isteği de eklenmektedir.⁷²

15-17 Aralık 2006 tarihinde "Asur Irak'ın gururudur, Irak Asurîlerin anavatanıdır" sloganıyla İsveç'te düzenlenen "Genişletilmiş Asur Konferansı"nda ise yeni Irak anayasası bağlamında Asur toplumunun üç sorununa işaret edilmiştir. Birincisi, Irak anayasası, Asurîlerin bu ülkenin kültürel ve tarihsel bir vechesini ifade ettiğini göz ardı etse de Asurîlerin baskıcı diktatörlerden modern Irak'ın kuruluşuna kadar büyük haksızlıklara uğradığı vurgulanmıştır. Bu haksızlıklara karşın Irak anayasasının Asurî

⁷² VIII General Assembly, Taipei, Taiwan, 27-29 October 2006, "Assyria-Resolution", http://aua.net/international/unpo/aua_103106.pdf

halkına ne haklarını verdiği ne de onları tarihsel gerçeklik ve milli eşitlik ilkesi ile uyumlu olacak şekilde liyakat gösterdiğine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla konferans, Asurîlerin Irak'ın asli ve yerli halkı olarak tanınması talebini kararlaştırmıştır. İkincisi, Irak anayasasının Asurolojistlerin ve Iraklı tarihçilerin katılmadığı şekilde yeni milli unsurlar icat ederek Asurîleri bölen trajedilere yol açacağından endişe edilmektedir. Hâlbuki Asuryanizm'in, bir ülkenin, halkın ve dilin kimliği olduğu tarihi bir hakikat olduğu dile getirilmektedir. Dolayısıyla konferans, ortak milli kimlik olarak Asur kimliğinin Irak anayasasında onanması talebini kararlaştırmıştır. Üçüncüsü, Irak'ın politik yaşamında ülkenin milli ve dini bileşenlerini ortaya çıkaracak yeni bir döneme girildiğine işaret edilerek ancak bu döneme ilişkin tasarımların vatanseverlikten çok dini temelli hizipçilik, eşitlik ve birlikte yaşama ilkelerine aykırı bir federalizm içerdiği ileri sürülmektedir. Buna bağlı olarak, Irak'ın federal haritasının daha önceki diktatör idarelerin ve ayrılıkçı hareketlerin politikalarından doğan demografik bölünmüşlüğü dikkate alınmadan çizildiği ifade edilmiştir. Asurî topluluğunun öteden beri maruz kaldığı baskılar ve göçlerle nüfus azaltımının sağlanması nedeniyle ortaya çıkan demografik dengesizliğin giderilerek, eşitlik ilkesine dayalı federatif yapının Irak anayasasında yer alması istenmektedir. Bu çerçevede göç etmiş Asurîlerin ana coğrafyalarına dönmelerinin sağlanması ve bu toplumun kendi ataları olan Asurîlerin topraklarında kimliklerini ve varlıklarını koruma hakkına kavuşmaları istenmektedir.⁷³

Diasporaya en fazla Asurî göçü vermesine rağmen hâlen en yoğun Asur nüfusunu barındıran Irak'taki son gelişmeler, Asurîlerin anayasal düzenleme ile haklarının koruma altına alındığı bir süreci ifade ettiği umudu, geri dönüş idealini elbette güçlendirmektedir. Ancak, daha önce de dikkat çekildiği gibi, Batı'nın "özgür ve teknolojik" ortamı içinde yetişmiş yeni nesil Asurîlerin, geleceği hakkında hâlen emin olunmayan Ortadoğu ortamına dönme

⁷³ Bkz. Assyrian Expanded Conference Final Declaration, www.speakassyria.org

konusundaki kararlılıklarına dair ikna edici bir araştırmanın varlığından söz edilemez.

Sonuç

Osmanlı devletinin çöküşü, sadece Osmanlı egemenliğindeki Müslümanları değil diğer dinsel mensubiyetleri de olumsuz etkilemiştir. 19. yüzyılda Batılı devletlerin politik amaçlarla nüfuz ettikleri Ortadoğu bölgesinde, dinsel aidiyetlerinden dolayı Asurîler işbirliği yapılabilecek unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Asurîlere dini ve etnik yapılarını sürdürebilecekleri otonom idare vaadinin, bölgedeki sosyal bölünmenin en önemli nedenlerinden birisi olduğundan kuşku yoktur. Ancak Asurîlere yönelik bu vaadin gerçekleşmesi bir yana, bu vaadin yüzyıllardır emniyet içinde yaşadıkları bölgede büyük baskı altında kalmalarının en önemli nedeni olması söz konusudur. Bu baskılar, Asurîlerin binlerce yıllık ana coğrafyalarını terk edip Batı'ya göç etmelerinin şüphesiz ana gerekçesidir. Geçen yüzyıldan beri Ortadoğu'nun yatıştırılmamış sosyal ve politik kaos ortamı Asurî göçmenlerin Batı ülkelerine yönelik yıllarca devam eden göç dalgalarını artırmıştır.

Asurîlerin kadim coğrafyasını da içerecek şekilde Ortadoğu bölgesini yurt edinmiş bütün halklara zarar veren bu güvensiz ortamın temelinde, ilk dünya savaşı arefesinde Batı düşüncesi içinde ateşlenen milliyetçilik ve etnik aidiyet duygusunun önemli bir etki oluşturduğu söylenebilir. Nitekim ırki, dini ve etnik kimlik çerçevesinde farklılaşma ve ayrışma ile sonuçlanan ilk dönem milliyetçilik akımı, birlikte yaşamaya ilişkin geleneksel tecrübeyi önemli ölçüde zayıflatmıştır. Savaş sonrasında Ortadoğu ülkelerinin politik yapılanması için model olarak sunulan ulus-devlet anlayışının da dini ve etnik farklılaşmaları sorun haline dönüştüren önemli bir etki sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla, Asurîlerin ana coğrafyası üzerindeki Osmanlı'nın son döneminde başlayıp devam eden politik karmaşanın en büyük etkisini hissedenler, Ortadoğu'nun diğer halklarıyla birlikte Asurîler de olmuştur.

19. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan çeşitli akım ve politikaları

nedeniyle Batı'nın Asurîlerin göçler tarihinin sorumluları listesinde olduğu günümüzde daha açık bir şekilde fark edilmektedir. Göç eden Asurîler ise önce misafir işçi statüsünde ardından mülteci ve diaspora üyeleri olarak etnik ve politik bir varlık sürecini başlatmıştır. Bu varlık sürecinin önemli bir kısmı geriye, ana coğrafyaya dönüşe işaret etmektedir. Ancak diaspora Asurîlerinin geri dönüş çabalarında Batı'nın bu kez 20. yüzyıla has politika ve kurumlarını kendilerine referans aldıkları görülmektedir. Hâlbuki Batılı referansların yanı sıra ana coğrafyayı içeren kadim topraklarda asırlardır devam eden çok kültürlülük tecrübesinin göz ardı edilmemesi, geri dönüşün doğal yollarının tesisine katkı sağlayabilecektir.

Assyrian Migrations and their Struggle for Identity

Citation/©: Olgun, Hakan, (2008). Assyrian Migrations and their Struggle for Identity, MİLEL VE NİHAL, 5 (3), 269-301.

Abstract: Assyrians who prides themselves of using the same language as Jesus, known as the generations of historical Mesopotamian's ancient civilizations. Despite belonging to Christianity, Assyrians had to lived under dominance of Muslims for many centuries in result of some Christological debates by breaking away from the western Christianity. Nevertheless, the following generations of that ancient civilization had to leave their homeland and transformed into an immigrant groups in the West in result of the great wars and ideological and political movements of the modern ages. Western Assyrian immigrants had to struggle against economic difficulties at the beginning, and then developed a strong Assyrian Diaspora by uniting its cultural and ethnic identity with eastern Christians. Diasporas Assyrians have been continue to live with the hope of return to the homeland eventually.

Key Words: Assyrian, Syriac, diaspora, Eastern Christianity.

